

ՊԵՏՄԵԿԱՆ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐ

Կ Ո Ռ Ի Կ Ո Ս

1373-ին, իր Պարթևելէմի զաւկին հետ մաս կազմեց խնամակալ մարմնոյն՝ զոր այդ միջոցին Կիպրոսի մէջ վար գրուած էին Ե. Թագաւորը առժամապէս կարգած էր, սպասելով Կիլիկիա վերադարձին: Յաջորդ տարին, իր Թագադրութեան օրն իսկ, որ տեղի ունեցաւ 1374 Սեպտ. 14-ին, Սոյ Ս. Սօֆիա եկեղեցիին մէջ, Լեւոն Ե. իր իսկ ձեռքով ասպետ կարգեց իր մօտ սպրած իր միւս հաւատարիմ պաշտօնատարներէն մին, Սոհիէ Տուլզարը՝ զոր նշանակեց Կոռիկոսի կոմս և հայոց արքունի մարաջախտ և որուն կնութեան տուաւ իր կարգաւոր հօրաքոյրը՝ Եւփիմէ իշխանուհին, որ ինչպէս տեսանք Պետունա Լուսինեանի այրին էր: Դիտելի է որ Լեւոն Ե. Կիպրոսէ մեկնելէ առաջ կ'երգոյնու որ Կոռիկոսի կղզին պիտի իջնանի և ո՛չ թէ քաղաքը՝ որ մեծագոյն մասով հայաբնակ էր: Ճինովացիք կը կասկածէին որ մի՞ գուցէ Լեւոն փորձէ վերստին տիրանալ քաղաքին:

Սրբ Կոստանդին Թագաւոր սպանուեցաւ, Սիսի կաթողիկոսն ու մեծամեծները յատուկ պատգամաւորութեամբ գիր զրկեցին Կիպրոսի Պետրոս Ա. արքային խնդրելով որ հաճի համոզել Լեւոն Լուսինեան իշխանը որ տէր և Թագաւոր ըլլայ հայոց: Պետրոս և Լեւոն քանիցս խորհրդակցելէ յետոյ որոշեցին որ մինչև Ճինովացւոց և Կիպրոսի միջև զոյուծիւն ունեցող պատերազմը չգաղղի, Լեւոն Կիլիկիա չմանէ, ստանձնելու համար հայոց Թագաւորութիւնը: Պատգամաւորները զայս լսելով մեծապէս ուրախացան և հրաժեշտ տանելով Լեւոն իշխանէն, իբրև իրենց օպագայ տէրը, գնացին Քերենիա նաւահանգիստը, Լեւոնի տուած զինակրին և Մանուէլ սուրհանդակին հետ և հոն գտան նաւը՝ մեկնելու կազմ ու պատրաստ ու նաւ մտնելով հասան Կոռիկոս: Դժբախտաբար, սակայն, Կոռիկոս հասնելուն իմացան որ Սարակի-

նոս մեծ զօրավար մը, Ասորոց Բէյդէմուր ստիկանը, Պաղտատի իշխանին զօրութեամբ, պաշարած էր Սիսը, որով պատգամաւորները չհամարձակեցան ցերեկ ասեռն քաղաք մտնել, եւ ութը օր միայն գիշերները քալելով հասան Սիս, անցնելով քաղաքին գէմ բանակող զօրքերու առջևէն ու առաւօտուն քաղաքի պարիսպին վրայ կանգնեցին արքունի դռքը:

Ճինովացիք Կիպրոս գալով պաշարեցին Պամակուսդան և դաշինք կնքելով տեղական իշխանութեան հետ, քաղաք մասն և Կիպրոսի ազատանին բռնեցին, ասոնց հետ նաև Լեւոն իշխանը, իբր կամակից Պետրոս Ա. Թագաւորի սպանման, որով իրենց ազգական էր, և բոլորն ալ արգելափակեցին Պամակուսդայի գղեթուն մէջ, Կիպրոսի այլ մեծամեծներու հետ: Ճինովացի աւագանին, բազմաթիւ հետաքննութիւններէ վերջ, երբ իրազեկ եղաւ որ Լեւոն անպարտ էր Պետրոսի սպանման մէջ, նախկին էլիոնոր Թագուհին հետ խորհրդակցեցաբար, որոշեցին որ Լեւոն ճեղուտակն բանակին 36,000 Կիպրական արծաթ դահեկան տուգանք տայ, և յետոյ մեկնի Կիլիկիա՝ երբ որ ուզէ: Լեւոն մարդ զրկեց Իիկոսիա, իր մօրն ու կնոջը՝ որ ծախելով իրենց բոլոր իշխանական կարասիներն ու զարդերը հայթայթեն պահանջուած գումարը, որ հազիւ թէ մէկ հինգերորդով գոյացաւ սակայն ու երբ վճարուեցաւ պահանջուած գումարը, Լեւոն մեկնեցաւ Պամակուսդա բերդէն՝ ուր արգելափակուած էր ուրիշ աւագանիներու հետ: Լեւոն շատ ազաւջեց Ճինովացի ծովակալին որ թոյլատրէ իրեն Կոռիկոսի բերդը երթալ բնակելու կնոջն ու մօրը հետ և հոն անցնելու ամբողջ ձմեռը, և ամբան երթալ իր աշխարհը, Կիլիկիա: Նոյն տարիներուն Կոռիկոս կը գտնուէր Ճինովացիներուն ձեռքը: Լեւոն այսպէս ծրագրած էր, վասնզի Ճինովացիք սկսեց ինչ շատ չարիք հասցնել Կիպրոսի մէջ, մանաւանդ որ Կոռիկոս մնալով շատ զիւրութեամբ կրնար յաճախակի լուրիք ստանալ Կիլիկիայէն:

Մովակալը ճինովացի այլ պաշտօնատարներու հետ խորհրդակցելով ի վերջոյ թոյլ տուաւ Լեւոնի օր անցնի Կոռիկոս: Բայց Կիպրոսի նախկին Թագուհին՝ էլիոնոր Արագունացին երբ այս բոլորը լսեց, արգի-

լեց Լեոնի մեկնումը, և իր ներկայութեան կողքերով Լեոնը, ըստ անոր .

— Գիտե՞մ որ Կոռիկոսի բերքը հայոց թագաւորութեան կը պատկանէր և թէ անոր բնակչութեան մեծագոյն մասը հայեր են: Այժմ դու Հայաստան կ'երթաս արքայական թագը գնելու և որովհետև կրնայ ըլլալ որ իշխաւ բերքը երթալով, բերքին իշխանութիւնը ձեռք առնես և ամբողջ քեզի համար պահես, այս իսկ պատճառով կ'արգիլեմ երթի:

Արդարև հայերը Կոռիկոսի տիրած էին մինչև 1363 Յուշուար մէկ: Լեոն անկեղծութեամբ պատասխանեց որ միտքէն չէր անցնէր բնաւ Կոռիկոսի տէր դառնալ և կամ տեսալէս հոն մնալ, զսոսկի ամբողջ ուէ կարեւորութիւն չէր ներկայացնէր իր թագաւորութեան համար, ութօրեայ ճանապարհով հեռու գտնուելով Սիսէն և թէ զայն պահելու գծաւարութիւններուն համար էր որ հայոց թագաւորները լքած էին զայն: Բաւական ընդդիմութենէ յետոյ թագուհին հաճոյ եղաւ որ Լեոն Կոռիկոս մեկնի, միայն թէ պիտի երդնուր որ բերքին մէջ պիտի չմտնէր, այլ պիտի բնակէր կղզիին գոթակին մէջ, որ ինչպէս տեսանք, չինուած էր ծովուն բացերը: Լեոն չմեկնած էլ իրենոր թագուհիին տուաւ Կիպրոսի մէջ ունեցած իր աւատը՝ որ տարեկան հազար զանկան արծաթ եկամուտ կը բերէր: Ասկէ զատ երդմամբ խոստացաւ ծովակալին որ 10,000 Փլորին պիտի զրկէր երբ Կիպրոս վերադառնար:

Լեոն իշխան կրածելտ առնելով Կիպրոսի թագաւորէն, էլ իրենոր թագուհիէն և ձենեղագիներէն, Կոռիկոս երթալիք նաւ մը խնդրեց և անոր մէջ գնելով իր գոյքերը, կարասիները, պատուական քարերով և մարգարտով զարդարուած ոսկեղէն թագ մը՝ որ կնոջը սեպհակախոթութիւնն էր և վերջապէս ինչ սր ունէր, ճամբայ ելաւ, վախճանով որ այդ բոլորը եթէ Կիպրոս թագուր ձենեղացիք պիտի գրաւէին, Հակառակ անոր Լեոնի ընտանիքին կը պատկանէր, Կարոլոս Հորբերտիէ անուն սասպետ մը որ թերևս պատահմամբ միայն Լեոնի գոյքերուն նաւ գրուելու տեղը կը գտնուէր, զաղաազովի գնաց լուր տուաւ ծովակալին և սա իսկոյն կրաման ըրաւ որ Լեոնի բոլոր գոյքերը նաւէն դուրս հանեն: Մո-

վակալը զրաւեց ո՛չ միայն ոսկեղէն ու արծաթեղէն զարդերը, այլև ոսկեկուռ թագը: Լեոն պատահած զժբարխտութիւնը հաղիւ լսած, փութեք ծովակալին մօտ և խնդրեց որ իրեն վերադարձուին իր թագն ու բոլոր ունեցածները՝ զորս իր հրամանովն էր միայն որ Կոռիկոս կը տանէր, աւելցնելով որ եթէ չարտօնուէր գանոնք միասին առնելու, ուէ միջոց պիտի չուեննար Կոռիկոսի մէջ ապրելու ու պիտի տառապէր անտանելի աղքատութեան մէջ, ստիպուած ըլլալով չորս ամիս անցընել հոն, մինչև որ գարնան կարենար Կիլիկիա անցնել: Ու կրկին թախանծեց որ իրեն վերադարձուէին իր գոյքերը: Թէև ի սկզբան ծովակալը չուզեց կատարել Լեոնի խնդրանքը, բայց անոր կրկին թախանծանքներուն վրայ, յօժարեցաւ յետ վերադարձնել բոլորը, բացի ոսկի թագէն՝ զոր Լեոն վերստին գնեց մեծ զգուշարութեամբ, այս անգամ ալ յակինթի մը պակասով՝ որ ճակատի քարերուն մէջ ամենէն պատուականն էր: Ասոր վրայ Լեոն անապարեց որքան կարելի էր շուտով փութալով գոյքերը և առանց այլևս յապաղելու, միասին առած կինն ու մայրը, մասակուսողայէն մեկնեցաւ գէպի Կոռիկոս, ուր հասաւ անմիտ 1374 Ապրիլ 2-ին, Վ: Զատիկի օրը:

Լեոն երբ Կոռիկոս հասաւ, տեսաւ որ Տարուն քաղաքը Պաղատաի սուլթանին ձեռքն էր և կը կարծուէր թէ Հայոց կուստանդին թագաւոր քաղաքը մատնած էր սուլթանին, անշուշտ կամ առ ահի և կամ հաճոյ թուելու համար անոր: Լեոնին իմացուցին որ Տարունի մէջ հազիւ երեք հարիւրի չափ մէմուրք զօրքեր կը գտնուէին և թէ քաղաքին բոլոր բնակիչները հայեր էին: Որոհեցաւ հազարնոց գուռդ մը կազմել և փորձել զբաւել քաղաքը, վասնզի կրնար մեծապէս օգտակար ըլլալ իրեն: Եւ որովհետև Տարուն Կիւզնոս մեծ գետի ափին էր՝ ուրկէ նաւեր կրնային ծովէն գէպի մերս մտնել ու բարձրանալ երթալ հասնել մինչև Տարուն, կրնար միշտ Կիպրոսէն և քրիստոնեայ այլ իշխաններէ օգնութիւն ստանալ: Այս հեռանկարով էր որ Լեոն մտադրեց զբաւել Տարունը: Բայց Կիպրոսի ճննեղացի ծովակալին երեսէն կրած մեծամեծ մեծաներուն պատճառաւ Լեոն չը կրցաւ նաւ ու դրամ ունենալ, որով ծրար-

գրած զօրագունդն ալ չկրցաւ ունենալ, երբ յայտնի ալ էր ծովակալին չկամութիւնը:

Լեւոն երբ տեսաւ որ իր ծրագիրը չը յաջողեցաւ, առանց յուսահատելու հետապնդեց Տարսնը գրաւելու մտադրութիւնը, հաւատարիմ մարդիկ զրկեց գաղտնօրէն իմանալու համար թէ Տարսնի հայերը պիտի չուզէին արդեօք իրեն միանալ: Ու երբ լրտեսներ լուր բերին որ Տարսնիք հանոյ էին իրեն, չափազանց ուրախացաւ: Առաջին առթիւ հարկ տեսաւ իր մօտ հրաւիրել Կոռիկոսի բերդակալը: Տեսանք արդէն որ Լեւոն կը բնակէր Կոռիկոս բերդաքաղաքին զէմը գտնուող կղզեակի զրեակին մէջ: Լեւոն մտաւորաբար, հայազգի Պարոն հոստանդին Բրազանացի, Լեւոնի սերելի և վստահելի անձնէր: Լեւոն ո՛չ միայն Տարսնը աւանելու իր մտադրութիւնը յայտնեց Պարոն Կոստանդինի, այլ և խնդրեց իրմէն օգնել իրեն նաևով և զօրքով ու խոստացաւ ուզած պարգևը տալ իրեն եթէ յաջողէր Տարսնը գրաւելու: Բարեսիրտ հրամանատար խոստացաւ օգնել իրեն նաևով ու զօրքով: Ու որպէսզի առաջին պատարաստութիւնները ինքը Լեւոն տեսած ըլլար, աճապարեց ծախելու բոլոր արծաթեղէնները, կնոջը զարդերն ու ճենովացիներէն երեք հարիւր զուկատի փրկանաւորած ոսկիէ թագը: Երբ վաճառքին զինը ապահովեց, Լեւոն յատուկ զիրով մարդիկ զրկեց Կիպրոսի թագաւորին, թագուհիին և ճենովացիներուն, խնդրելով որ բաւականաչափ զօրք զրկեն Կոռիկոս, իր զօրքերուն հետ Կիլիկիա մանելու համար, վասնզի դժուար և թերևս անկարելի կը նկատէր առանց օգնական զօրքի քալել թուրքերու և սարակիճոսներու վրայ, որոնց ձեռքն էր ճամբաներու բոլոր կիրճերը: Երբ թագաւորը, թագուհին ու ճենովացիները ընդունեցին Լեւոնի սուրհանդակները և զրկուած մեծագին ընծաները, մաս մը սպառազէն և մաս մըն ալ աղեղնաւոր ըլլալու պայմանաւ, թողալաւոր հարիւր զօրք արամադրեցին, հրամանատարութեամբ այդ շրջանի շատ ծանօթ գաղղիացի Սոհիէ Դուլգարզի: Սուրհանդակներն ու Կիպրոսի զօրակալները Կոռիկոս կղզին հասան ու հոն գտան Լեւոն իշխանը որ մեծաւ ուրախութեամբ ընդունեց զօրքերը և

անոնց ի պատիւ մեծ խրախմանութիւն ընելով իր մարդոցմէն քանի մը հոգի զրկեց Կոռիկոս քաղաքը, խնդրելով բնակիչներէն որ իրենք ալ օգնեն: Եւ արդարեւ, Լեւոն քաղաքին բարեյօժար նետածիղճեներէն և աղեղնաւորներէն որչափ որ կրցաւ օգնական առաւ: Բայց պատահեցաւ տխուր անակնկալը, երբ Կոռիկոսի հրամանատարը՝ Կոստանդին տեսաւ որ Լեւոն իշխան Կիպրոսէն զօրք խնդրած էր Տարսնը գրաւելու համար հեռը տանելու, գրծեց նախապէս սուած խոստումը և միրծեց տալ ուզուած նաւերն ու զօրակալները և ինչ որ յոռեգոյն օճիւր էր, զիչերանց գաղտնօրէն մարդ զրկեց Տարսնի սարակիճոս քաղաքապետին, իմացնելով որ զուտ կենայ, վասն զի Լեւոն ծրագրած էր ըլլալով քաղաքին վրայ յարձակելու: Եւ այս ոճրով ալ չբաւականանալով, մարդ զրկեց Կիպրոսի թագաւորին և ծովակալին հաղորդելու համար որ Կոռիկոսի մէջ Լեւոնի կատարած զօրաց համախմբումը Տարսնը զբաւելու համար չէր, այլ երթել Կիպրոսի վրայ քալելու, թագաւորին և ճենովացեաց զէմ և օգնել թագաւորին հօրեղբոր՝ Անտիօքի իշխանին՝ որ ճենովացիներու կողմէ բանտարկուած էր Ֆամակուսոյալի մէջ և շատ չարլարանքներու ենթարկուած: Ու բերդատէրը դեռ շատ մը այլ ամբաստանութիւններ կ'ընէր Լեւոնի վրայով որպէս զի արգիլէ անոր Տարսնը գրաւելը, վասն զի սարակիճոսներու հետ գաղտնի դաշնագրութիւն կնքած էր և անոնցմէ օգնութիւն ալ տեսած:

Արդ, Լեւոն արտմեցաւ և սաստիկ բարկացաւ տեսնելով Կոռիկոսի նենգամիտ հրամանատարին մատնութիւնը, որ իրեն տուած այնքան խոստումները դրծելով, իբր երգմնազանց ցրխտոնեայ, զինքը այսպէս կ'ամբաստանէր Կիպրոսի թագաւորին և ճենովացիներուն առջև: Ու մինչդեռ Լեւոն այս տագնապներուն մէջ էր, Կիպրոսի թագաւորն ու ճենովացիք ստացան Լեւոն իշխանի զէմ Կոռիկոսի հրամանատարին զրկած նենգաժէտ թուղթը ու հաւատալով ստապատիբ խօսքերուն, բարկութեամբ լեցուեցան և շուտով օ գաղտնաբար սպառազէն ցռկանաւ մը զրկեցին Կոռիկոս, ձերբակալելու համար Լեւոնը: Եւ որովհետեւ Լեւոն պաշտպանուած էր իր նա-

ւատարիմ զօրքերէն, ցոկանաւին մարդիկը վախցան ու ծածկեցին իրենց մտադրութիւնը, բաւականանալով զայն յայտնել միայն Կոռիկոսի դաւադիր բերդատէրէն, արդէն տեղեակ էր ամէն բանին: Ու տեսնելով որ պիտի չկրնային Լեւոնը ձերբակալել, զարձան Ֆամակուսդա, այս անգամ իրենց հետ զինեալ ուրիշ ցոկանաւ մըն ալ բերելով, որպէսզի միասին բռնելով Լեւոնը Ֆամակուսդա տանէին ու ճեղնովացնենքուն յանձնէին իբր գերի: Իսկ Լեւոն Կոռիկոսի ծովային բերդին մէջ իր ունեցած հաւատարիմ մարդոցմէն ամէն անցուդարձի իրազեկ ըլլալով, ապշեցաւ և և սաստիկ տրտմեցաւ և չէր զիտեր ինչ ընել: Կը գտնուէր յոյժ դժուարին կացութեան մը առջև, տեսնելով որ այդքան քիչ թիւով զօրքերով պիտի չկրնար Կիլիկիա մտնել և գէ՛մ դնել թուրքերու և սարակիներուն երես, որոնք ո՛չ միայն շատ էին այլ և բռնած էին, այնքան զգուշութեամբ, ճանապարհի բոլոր անցքերը, իրազեկ ըլլալէ յետոյ Կոռիկոսի դաւաճան կառավարչին հաղտնի թուղթերուն: Ու Լեւոնին ձեռքը կարիւր թէ քսանըկինգ ձի կար, այն ալ իր կողմէ գնուած: Քաջ տեղեակ ըլլալով որ ճենովացիք որքան չարաչար կերպով կը վարուէին իրենց ձեռքը գերի ինկած կալանաւորներուն հանդէպ, մանաւանդ Կիպրոսի թագաւորին մերձաւոր իշխանները, Լեւոն սաստիկ վախցաւ, կրկին անոնց ձեռքը գերի ինչալէ: Ու կիքնիրեն կ'ըսէր. «Կ'ուզէի փառքով մեռնիլ, քան թէ ապրիլ այս անարգ կեանքը և նախապատիւ կը համարէի անձս վտանգի ենթարկելով երթալ առնել իմ ժառանգութիւնը, քաջութեամբ պատերազմիլ Քրիստոսի թշնամիներուն դէմ և արիաբար ինչալ կուռի գաշտին վրայ, ի պաշտպանութիւն հաւատոյ և ստանալու իր ժառանգութիւնը, քան թէ ճենովացիներուն ձեռքը ինչալ ու տեսնել բանտի սառապանքները»:

Անյուսահատ Լեւոն զարձեալ մարդ զրկեց Կոռիկոսի հրամանատարին, որպէս զի հաճի իրեն տրամադրել վարձու նաւեր, նոյն օրն իսկ մեկնելու համար իր հայրենիք՝ Կիլիկիա: Թէ և իր նաւերն ու ձիերը շատ քիչ էին, բայց և այնպէս կ'ուզէր զօրծագրել իր ծրագիրը, Աստուծոյ ապաւինած: Բայց նենգամիտ հրամանատար

որ ակնդէտ Կիպրոսէն գալիք երկու ցոկանաւորուն կը սպասէր Լեւոնը ձերբակալելով ճենովացիներուն զրկելու համար, մերժեց եղած խնդրանքը: Ծարահատ, Լեւոն այն ատեն գաղտնի մարդ զրկեց Կոռիկոսի քաղաքացի կարգ մը ազգայիններու, ինչպէս նաև քաղաքի հայազգի եպիսկոպոսին և ուրիշ ազգայիններու, որ իր զրեակը գան և խորհրդակցին: Բոլորն ալ փութացին Լեւոնի մօտ, զի իրենց յոյժ սիրելին էր ու փափաքող էին անոր յաղողութեանը: Երբ եպիսկոպոսն ու իր թեմակալանները իշխանին ներկայացան, ապապեց իրենց թէ ինչպէս պապին հրամանով ինք հոգեկամ էր Կիլիկիա մտնելու, ստանալու իր ժառանգութիւնը և քրիստոնէութիւնը պաշտպանելու և թէ կը խորհէր շուտով մեկնիլ բայց իրենց հրամանատարը չէր հաւանիր վարձու նաւ և զօրք տալու: Լեւոն ներկաներէն խնդրեց, իբրև իրեն սիրելի բարեկամներու, որ քանի մը նաև ուզեն հրամանատարէն: Անոնք յօժարութեամբ ընդունելով իշխանին փափաքը, շուտով մեկնեցան իրենց կառավարչին մօտ, որ ինչպէս տեսանք, խիտու և անողք մարդ մըն էր, սակայն դիմողներու պաղատանքներուն և խոստումներուն վրայ, հանցաւ վերջապէս քանի մը նաև տալու Լեւոնին, պայմանաւ որ երգնու թէ իր հայրենիքը մեկնելու առթիւ Տարսուսի վրայ պիտի չքալէ ու պիտի չգրաւէ զայն: Թեմակալանները հրամանատարին այս խօսքերը լսելէ յետոյ, շուտով նաւահանգիստ իջան և հոն նաև մը միայն գտնելով յանձնեցին Լեւոնին, յիշեցնելով կառավարչին կարգադրութիւնները: Լեւոն պիտի կրնար ուզածին չափ վերցնել պայմանաւ որ Տարսուսի վրայ պիտի չյարձակէր: Նոյն ժամուն պատրաստի միակ նաւ մը գտաւ և չուղելով յաջորդ օրուան սպասել, նոյն գիշերն իսկ սոյն նաւուն մէջ մտուց մայրն ու կինը և իր մարդոցմէն քանի մը հոգի ու զրկեց Կոռիկոսի ցամաքային բերդը, հրամայելով իրենց որ պատրաստ զտնուին և հոն սպասեն մինչև որ ինք երկրի մտնէ ու մարդ զրկէ զիրենք առնելու համար: Հրաման ըրաւ նոյնպէս Սոկիէ Դուլգարտի՝ որ իր նաւերը պատրաստելուն պէս անոնց մէջ առնէ իր քսանըկինգ աղեղնաւորները, իրենց ձիերով, վասն զի որդած էր նոյն գիշերն իսկ մեկ-

ՅՈՐՈՍ Բ. ԻՇԽԱՆԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԱՄՈՐԻ Ա. ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ

նիւ։ Այս բոլորը մեծ զգուշաւորութեամբ կարգադրելէ և իր նպատակը յայտնելէ յետոյ, իր հետ առնելով իրեն հաւատարիմ չորս մարդիկը, նաւ մտաւ և կէս գիշերին մեկնեցաւ դէպի Ատանա, ծովեզերքը քերելով ու զգուշանալով ճենովացիներու ձեռքը գերի ինչալէ։ Դուրսարտ ստացած հրահանգին համաձայն, իր հետ առած քրտանըհինգ ձիաւորները և մաս մըն ալ գոյք, մեկնեցաւ դէպի Ատանա, ու հասաւ մինչև այն տեղը՝ ուր Լեւոն իրեն կը սպասէր, Գոնգասլաւ, Ս. Կիպրիանոս վանքի մօտ ու հոն ցամաք ելլելով հանգչեցան ու մընացին մինչև երկիւյ։ Ու երբ օդը զովացաւ, Լեւոն և իր հետևորդները, ինքզինքնին Աստուծոյ պաշտպանութեան յանձնած, աշտանակեցին իրենց ձիերը և ճամբայ ինկան հետևեակ քսանըհինգ աղեղնաւորներով ու երկու առաջնորդներով և յառաջացան մինչև որ գիշերը վրայ հասաւ։ Շրջանի ծանօթ երկու առաջնորդները Լեւոնի զգացուցին որ քայլերին առաջացնեն, վասն զի ճամբուն վրայ վտանգաւոր կիրճեր կային, թուրքերու և սարակիներուն կողմէ բռնուած ու խորհեցան գիշերուան ժամբռուն անցնիլ այդ կիրճերը։ Լեւոն փութաց առաջ անցնիլ, այնքան արագ որ հետևակ աղեղնաւորները չէին կրնար իր քայլերուն հետևիլ ու ստիպուեցաւ իր երկու առաջնորդներէն մին անուն յանձնել, որպէս զի գիրենք ալ նոյն լեռնային ճամբէն տանի։ Առանց ձիերէն վար իջնելու, արշաւասոյր վազքով երկու օր և երկու գիշեր սուրացին, մինչ իր հետևորդներէն երկուքը կ'էլնային ճամբուն վրայ, ճամբու երկարութենէն ու սաստիկ տաքէն պարտասած։ Ճամբաներու անցքերը բռնող թշուա՛ր պահակներու մէջէն սողոսկելով, բայց առանց օնէ վնասի ենթարկուելու, եկան հասան Սիս քաղաքի երկու փարօսի հետուն՝ երբ տակաւին օրը լուացած չէր ու բոլորն ալ հոն հանգրիստ առին, վասն զի սաստիկ յոգնած էին։ Ու երբ առտու եղաւ, երկու ձիաւոր սուրհանդակ զրկեց թաղուհիին և քաղաքի աւազանիին մօտ, պատուիրելով որ իր Սիս ժամանումը իմացնեն։ Լեւոն փառաշուք մտաք ունեցաւ Սիսի մէջ, զլուխ կանգնելով մեծահանգէս թափօրի մը։ Կաթողիկոսով, եկեղեցական դասով, նուազածուներով և հոծ բազմութեամբ։

Միջնագարեան Ֆրանսացի քրոնիկագիր մը՝ Էռնուլ միակ պատմագիրն է որ կը պատմէ Կիլիկիոյ Յորոս Բ. իշխանին (1144-1168) Երուսաղէմ ուխտագնացութիւնը և այդ առթիւ Երուսաղէմի լատին թագաւոր Ամորի Ա. ի ըրած ուշագրաւ մէկ առաջարկը։

Էռնուլի Քրոնիկը, որ գրուած է 1228ին, առաջին անգամ լրիւ հրատարակուած է Մաս Լաթրիի(*), 1876ին, գտնազան ձեռագրիներու համեմատութեամբ։

Էռնուլ կը պատմէ թէ Երուսաղէմի Ամորի Ա. թագաւորը տեղեկացաւ թէ Քորոս իշխան Երուսաղէմ ուխտի կուգար, հրամայեց որ, երբ իշխանը իր սահմանները մտնէ, տեղական իշխանութիւնները անոր ընծային արքայական պատիւներ, ճիշդ ինչպէս որ պիտի ընէին եթէ ինք ըլլար ուղևորը։

Երբ Յորոս Երուսաղէմ հասաւ, Ամորիի զիմաւորեց զայն և մեծ պատիւներ ընծայեց անոր, որոնց համար Քորոս խորին շնորհակալութիւն յայտնեց թագաւորին։

Ուխտը կատարելէ և Կիլիկիա վերա-

(*), Chronique d'Ernouf et de Bernard le Trésorier, publié... par Mas Latrie, Paris 1876. Տես նաև Guillaume de Tyr et ses continuateurs, éd. P. Paris, II, p. 289 et 599.

Էռնուլի գործէն հետևածներ, որ կը վերաբերին այսեղ ներկայացուած նիւթին, հետաքրքրուած են ժե. Է. ժե. դարուն փոքրագիտ հետաքրքիր մի մէջ, որուն անունը եւ թուականը դժբախտաբար չեն պահած։

Դեռ մինչև 1914ի ամառը, Վարդապետի տօնին Սելևկիոյ և շրջակայի բարեպաշտ հայերը ուխտի կ'ըթրային Կոռնիկոսի բերդի և եկեղեցիներու աւերակներուն։ Անկէ յետոյ պատմական այս գրեական ու բերդը հաւանաբար ժամադրաւայրներ են օտար հնագէտ այցելուներու։

ԱՐՏՏԱՍԱՋԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ